

CO DĚLAT, KDYŽ...

INTERVENCE PEDAGOGA

Rizikové chování ve VÚ, SVP a SŠ Buškovice - rámcový koncept

Návykové látky – drogy

Typ rizikového chování:

Užívání návykových látek lze považovat za rizikové chování, na kterém se podílí mnoho faktorů. Vydefinování rizikových faktorů pomáhá najít vhodné a účinné intervence a předcházet hlubším negativním dopadům, které ovlivňují rozvoj osobnosti a uplatnění mladého člověka v životě.

Abstinence od drog – zdržení se nebo vzdání se nějaké substance, která způsobuje požitky.

Experimentální užití drog – jednorázová zkušenost, nejvýše 2-3 zkušenosti v životě. Rekreační – příležitostné/pravidelné užívání drog je zakomponované do životního stylu zejména mladých lidí, nepůsobí vážné zdravotní, sociální a ekonomické problémy.

Problémové užívání drog je dlouhodobé perorální, intravenózní a jiné užívání návykových látek. Problémové užívání většinou způsobuje zdravotní a sociální i ekonomické problémy.

Závislé užívání drog bývá nepřetržité a pravidelné, určuje životní styl a působí vážné poškození somatické, psychologické a sociální.

Východiska:

V ČR existuje pouze omezené množství výzkumů, jež by nabízely tzv. „tvrdá data“ potvrzující, že změny ve vztahu k užívání návykových látek lze přímo připisat určitému typu preventivním intervencím. Potřebné jsou dlouhodobé výzkumy zaměřené na hodnocení efektivity vzdělávání o drogách a dlouhodobý výzkum monitorující chování ve vztahu k drogám u dětí a adolescentů. Rozdělení na legální nebo nelegální drogy je v odborné literatuře nejednotné nebo absentující. V roce 2007 byl opakovaně realizován významný mezinárodní projekt ESPAD (Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách), do kterého se zapojilo 35 zemí. Hlavním cílem české části této studie je podat přehled o situaci v České republice týkající se rozsahu kouření, pití alkoholu a užívání nelegálních drog v populaci dospívající mládeže a porovnat ji se situací v ostatních evropských zemích. Alarmující zjištění z této studie nebyla doposud systémově v České republice zohledněna, na rozdíl od ostatních zapojených států EU.

Základní informace o drogách:

- **Alkohol**

Alkohol je droga, s kterou se dítě setká nejdříve – nejčastěji v rodině nebo u vrstevníků. Je to vysoce tolerovaná droga, jejíž užívání může vést k jinému rizikovému chování. Alkohol je snadno dostupný. České děti začínají s konzumací alkoholu nejdříve z EU (přibližně v 11 letech). Česko patří mezi státy s největší spotřebou alkoholu na světě, především piva. Alkohol má vliv na psychiku a mozek, což se projevuje v chování podle

množství požitého alkoholického nápoje. Při nižších dávkách má stimulační efekt – zlepšuje náladu, sebevědomí, mnohmluvnost, při vyšších dávkách se snižuje sebekritičnost, zábrany, zvyšuje se agresivita. Pouhé informace a vzdělávání o alkoholu svádí ztracenou bitvu se sociálními normami v České republice, které užívání alkoholu podporují. Zákonné normy jsou nedostatečně dodržovány a uplatňovány. K pravidelnému pití alkoholu se přiznávají nejčastěji studenti v těch zemích, kde je zároveň nejvyšší celoživotní prevalence užití alkoholu.

V ČR patří k pravidelným konzumentům alkoholu 46 % studentů z toho 54% chlapců a 40 % dívek (Espad, 2007).

- **Tabák**

S kouřením začínají již malé děti a brzy se u nich rozvine psychosociální závislost, až u 70% kuřáků vzniká fyzická drogová závislost na nikotinu. Tabákový průmysl zaměřuje reklamu již na malé děti, které jsou snadno ovlivnitelné. Tabák bývá první drogou, se kterou se děti setkají podobně jako s alkoholem. Alarmující je, že v Česku kouří 40-50% dětí mezi 15. až 18. rokem, čímž zaujímáme negativní přední místo v Evropě. K prvnímu setkání s cigarety dochází zpravidla v rodině od starších sourozenců nebo kamarádů.

- **Marihuana**

Rostlina, která roste prakticky po celém světě. Účinné látky se nazývají cannabinoidy. Mají psychotropní efekt a další využitelné vlastnosti, např. při léčbě bolesti a při různých chorobách. Sušené listy marihuany mají výrazné aroma. Další forma drogy je hašiš, což je konopná pryskyřice, která má barvu tmavě zelenou až hnědou. Psychická závislost se objevuje u dlouhodobých uživatelů, nebývá zvýšená tolerance na drogu ani výrazné odvykací příznaky. U určitých osob může dojít k rozvinutí psychických problémů - deprese, úzkosti, paniky vedoucí k sebepoškozování, může dojít k poruchám myšlení a krátkodobé paměti, rozvoji paranoidního stavu. Většina těchto stavů po odeznění intoxikace ustupuje. Marihuana bývá u mladých lidí nejčastěji zneužívanou nelegální drogou.

- **Těkavé látky - ředidla, lepidla, plynné látky**

Jedná se o vysoce nebezpečné chemikálie. Tyto látky ovlivňují mozek - centrální mozkovou soustavu. Toluén je nejčastěji užíván už malými dětmi, neboť je snadno dostupný a levný, občas ho kupuje i někdo starší. Rodiči bývají rizika s experimentováním podceňovány. Účinek je krátkodobý a brzy odezní. Dostavuje se euforie, poruchy vnímání, halucinace, poruchy vědomí a spánku, agrese. Toluén vyvolává psychickou závislost. Nebezpečnost této látky spočívá v neodhadnutí dávky. Může dojít k bezvědomí až komatu, k srdeční zástavě, zástavě dechu nebo udušení zvracením. Trvale poškozuje mozek - je to rozpouštědlo, po němž člověk hloupne, stává se agresivním.

- **Methamfetamin**

Jedná se o stimulační drogu - má budivý efekt, ovlivňuje centrální mozkovou soustavu. U nás je nejčastěji užíván pervitin, který je tzv. „českou“ drogou. Je dostupná prakticky všude na území České republiky. Pervitin zrychluje myšlení, zvyšuje motorické tempo, vytváří třes, zahání únavu, vyvolává euforii a příjemné pocity tělesné i duševní, snižuje chuť k jídlu. Po užití pervitinu má jedinec rozšířené zornice očí, zvýšený tep a krevní tlak, zvýšenou celkovou aktivitu organismu, intoxikovaný je hovorný, neklidný, v dobré náladě, ztrácí zábrany, zvyšuje se jeho sexuální pud.

- **Heroin**

Řadí se mezi opioidy, které se používají jako léky proti bolesti (analgetika), léky proti kašli (antitusika). Na černém trhu se neseťkáváme s jeho čistou podobou, což zvyšuje jeho rizikovost. Injekční aplikace drogy je vysoce riziková. Má rychlý vliv na centrální nervový systém, potlačuje bolest, působí euforii, má tlumivé a zklidňující účinky. Často se apatie střídá s nespavostí, únavou a podrážděností. Na jeho pravidelném užívání vzniká i fyzická závislost, takže syndrom odnětí látky (abstinenční příznaky) je provázen velkými bolestmi a dalšími závažnými somatickými problémy.

- **Extáze**

Pod pojem „extáze“ řadíme celou řadu synteticky vytvořených stimulačních látek s halucinogenním potenciálem. U mladých lidí patří mezi velmi rozšířenou drogu. V některých sociálních subkulturách dokonce k určitému životnímu stylu. Drogu užívají mladí lidé na tanečních akcích, v klubech a na masových tanečních festivalech. Uživatelé drogu považují za bezpečnou a příjemnou. Uživatel extáze hodně tančí a nepocituje vyčerpání, to může být nebezpečné a může dojít k dehydrataci.

Příznaky užívání drog:

- Výkyvy nálad.
- Vznětlivé a agresivní chování.
- Únava.
- Úpadek vzhledu a zanedbávání zevnějšku, špinavé oblečení.
- Začervenání kolem nosu.
- Zúžení nebo rozšíření zornic.
- Lhaní, tajnosti.
- Ztráta chuti, hubnutí.
- Utrácení hodně peněz.
- Ztrácení věcí z domu, krádeže peněz doma i ve škole.
- Ztráta zájmu o zájmy, sport.
- Změna kamarádů, ztráta původních kamarádů.
- Samotářství.
- Zvýšený zájem o drogové symboly (na tričkách, hudba subkultury apod.).
- Zhoršení školního prospěchu.
- Pozdní časté příchody domů, časté přespávání u neznámých kamarádů.

Rizikové faktory	Doména	Protektivní faktory
Nedostatek rodičovské kontroly	Rodina	Posílení podporu rodiny.
Chudoba	Komunita, prostředí	Silné komunitní vazby
Užívání drog v referenční skupině	Vrstevníci	Zvyšování akademických kompetencí
Problematické chování v předškolním věku	Osobnost	Kontrola impulzivity, včasná diagnostika intervence
Užívání drog u rodičů	Osobnost, rodina	Podpora životních šancí

Choroby, dlouhodobá hospitalizace	Osobnost	Silné rodinné vazby, rehabilitace
Institucionální výchovná péče	Osobnost	Podpora vazeb v původní rodině a rodinném klimatu, náhradní rodina, psychoterapeutické a socioterapeutické programy
Nezaměstnanost	Komunita, prostředí	Podpora životních šancí a vlastních kompetencí
Poruchy chování a jiné rizikové chování	Osobnost	Posílení kontrolních mechanismů, podpora rodinných vazeb, selektivní a indikovaná prevence, psychoterapie...

Vydefinování ochranných faktorů pomáhá objasnit, že mnoho dospívajících, kteří jsou v riziku ohrožení, přesto rizikovému chování nepodlehnu nebo se u nich výrazně neprojeví. Pokud se u nich projeví, zmizí v průběhu dospívání rychleji, než u druhých ohrožených jedinců. Mnozí dospívající dokážou překonat překážky dospívání, navzdory působení všech rizikových faktorů. Je však nutné předpokládat, že se u nich v období dospívání mohou projevit přirozené výkyvy v chování.

To, co jim umožňuje zvládnout tyto překážky a nezaplést se do konfliktu se zákonem, vystudovat a získat potřebné dovednosti pro přechod do dospělosti a být dostatečně kompetentní, jsou právě ochranné faktory. Nabízí se úvaha, že ve skutečnosti nebyli nijak vysoce ohroženi a měli vysokou míru ochranných faktorů – resilience. Z užšího pojetí se jedná o osobnostní rys, z širšího pojetí se jedná o dynamický, multifaktorový proces v interakci s prostředím a kulturou od narození, takže významnou roli zde hraje dobrá vazba na rodinné příslušníky.

Legislativní rámec:

- Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů.
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).
- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.
- Zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb.

Typy prevence

WHO definuje prevenci jako intervenci s cílem zamezit či snížit výskyt a šíření škodlivosti účinků užívání alkoholu a nealkoholových drog. Ustav pro lékařství americké akademie věd (Institute of Medicine) dělí prevenci na tři kategorie všeobecnou, selektivní a indikovanou prevenci. Toto rozdělení poměřuje rizika užívání drog v určité populaci a rozsah intervencí.

- **Všeobecná primární prevence**

Dlouhodobý kontinuální program primární prevence rizikového chování (zahrnuje celou populaci, komunitu, školu). Cílem je předcházet rizikovému chování. Příkladem je všeobecná prevence obsažená v rámcových vzdělávacích plánech a preventivních plánech.

Ve školní a ústavní všeobecné prevenci se postupně jádro preventivních programů začíná soustředit - orientovat na model sociálního vlivu, vždy v kombinaci s více specifickými, zejména interaktivními programy, kde se využívá škála metod a programů. V prevenci se nejvíce prozatím osvědčila kombinace přiměřené (především) ekonomických sankcí a systematických dlouhodobých preventivních programů. Prokazatelné výsledky mají pouze dlouhodobé a systémově provázané aktivity (respektující různé cílové skupiny a jejich potřeby, kulturní, sociální, ekonomické, náboženské odlišnosti). Významnou roli hraje zapojení rodičů a komunity do organizace školy. VÚ, SVP a SŠ spolu s rodinami mohou společně vytvářet zdravé, estetické prostředí. Rodiče by měli mít důvěru v pedagogické a nepedagogické pracovníky zařízení, klasifikaci a normy zařízení, stejně tak by měli mít důvěru ve své děti a umožnit jim vyjadřovat své názory.

- **Selektivní primární prevence rizika užívání návykových látek**

Primární prevence se zaměřuje na rizikové skupiny, kdy je užívání drog podmíněno biologickými, sociálními, psychologickými, environmentálními faktory. Cílem je včasné a efektivní řešení problematiky rizikových skupin dětí a mládeže, které mohou mít problémy v chování.

- **Indikovaná primární prevence rizika užívání návykových látek zaměřená na takové skupiny, kde je riziko užívání drog značné, ale nesplňují kritéria pro závislost-DSM IV (4. vydání Diagnostického a statistického manuálu duševních poruch). Příkladem indikované prevence je snížení užívání konopných drog nebo alkoholu. Při intervencích se zohledňuje míra rizika a volí se kombinace vyhodnotitelných intervencí, které podporují změnu chování.**

- **Specifická primární prevence rizika užívání návykových látek**

Je zaměřená na vědomosti, porozumění a způsoby přemýšlení, rozvoj vlastních názorů, osvojování a rozvoj sociálně emočních dovedností a kompetencí, umožňuje stanovit realistické cíle, nabízí prostor k diskusi a vzájemnému porozumění, rozvoj sociálně přijatelných postojů a hodnot.

- **Nespecifická primární prevence**

Bývá zaměřena na nesystémové předávání parciálních informací, ne vždy založených na objektivních datech a důkazech. Rozvíjení aktivit ve volném čase je velmi významné zvláště pro děti, neboť vybalancovává život mezi domovem, školou a komunitou. U starších dětí a adolescentů by neměla být nespecifická primární prevence klíčová. Mnohdy se předpokládá, že zaměstnávání mladých lidí sociálně přijatelnými aktivitami (jako je sport a zájmové kroužky) odradí mladé lidi od experimentů a užívání drog - mladí lidé budou

naprosto abstinovat. Ovšem realita a vývojové specifika mladých lidí nekorespondují s přáním dospělých a jejich potřebou kontroly nad nimi.

Doporučené postupy z hlediska speciálního pedagoga

11 kritérií, která se projevují jako mediátoři ovlivňující efektivitu preventivních programů prováděných ve škole (MacBeath, 2001):

- Profesionální řízení školy a školského zařízení.
- Sdílené vize (pedagogických pracovníků a klientů) a dlouhodobé záměry. Rozvíjející se kvalita výchovného a učebního prostředí.
- Důraz na efektivitu a smysluplnost výchovy a výuky (soulad mezi záměrem a výsledkem). Přiměřená očekávání od každého klienta.
- Pozitivní přístup (pedagogové i studenti).
- Jasná pravidla v edukačním procesu a kritéria posuzování jejich výsledků. Sledování a vyhodnocování reálných výsledků (IPRO)
- Organizace edukačního procesu jako celeku a vyvozování závěrů ze zjištěných nedostatků a přizpůsobování reálné situaci.
- Práva a odpovědnost studentů a jejich posilování.
- Vztah mezi školským zařízením a rodinou klientů.

Vhodný přístup

- Adekvátnost programu a intervencí věku, potřebám a mentálním schopnostem dítěte.
- Podpora sebedůvěry, aktivity a hodnotových zájmů.
- Kontinuální process.
- Zaměření na změnu postojů a chování.
- Živé interaktivní učení, podpora zájmu a zvědavosti vhodnými zábavnými metodami.
- Využívání směrodatných vzorů, pokud možno z blízkého okolí.
- Otevřená hodnotově orientovaná diskuse.
- Zapojení do života místní komunity.
- Realizaci programů navrhují a řídí kvalifikovaní interdisciplinárně orientovaní pedagogičtí pracovníci v součinnosti se speciálním pedagogem, psychologem, sociální pracovníci a vedením VÚ, SVP a SŠ Buškovice.

Nevhodný přístup

- Odstrašování, triviální „Prostě řekni ne“.
- Jednorázové neinteraktivní akce, multimediální akce, divadelní a jiné kulturní představení bez návaznosti.
- Zaměření pouze na poznatky.
- Přednášková forma.
- Neosobnost, formalismus, využívání atrakcí - ex-userů (bývalých uživatelů drog) nebo aktuálních uživatelů, stavění pouze na „hvězdách“ showbyznysu.
- Potlačování nebo „bezbřehost“ diskuse.
- Vedení programu „shora“ a mimo místní context.

- Amatérismus realizátorů, náhodný výběr úzkých specialistů (lékaři, policisté, různí „spasitelé“) neškolených v primární prevenci.

Veškerá opatření a postupy má zařízení zapracováno ve Vnitřním řádu, souvisejících dokumentech a rozpracována v dalších materiálech. Opatření jsou v souladu s Úmluvou o právech dítěte.

Doporučené postupy

- Vytvořit podmínky pro předcházení výskytu případů užívání návykových látek v prostorách zařízení v edukačním procesu, včetně všech školních akcí i mimoškolní činnosti.
- Zajistit ochranu zdraví klientů před škodlivými účinky návykových látek v prostorách školy v době školního vyučování, včetně veškerých školních akcí.
- Vnitřním řádem školského zařízení jasně vymezit zákaz užívání návykových látek ve všech prostorách zařízení.
- Poskytovat žákům a zákonným zástupcům nezletilých žáků nezbytné informace.
- Poskytovat klientům věcné a pravdivé informace o návykových látkách formou, která je přiměřená jejich rozumovému a osobnostnímu vývoji.
- Působit preventivně na klienty v oblasti primární prevence užívání návykových látek.
- Do veškerých poučení o ochraně zdraví zakotvit informace o rizicích užívání návykových látek a zákazu jejich užívání při všech činnostech souvisejících se školními aktivitami.
- Poskytovat žákům, kteří mají s užíváním návykových látek problémy, jakož i zákonným zástupcům nezletilých žáků, informace o pomáhajících institucích a možnostech řešení situace.
- Při řešení případů souvisejících s užíváním návykových látek nebo distribucí NL je třeba spolupracovat s dalšími zainteresovanými institucemi a orgány – externí subjekty realizující primárně preventivní programy, školská poradenská zařízení, Policie ČR, orgány sociálně- právní ochrany dětí apod.
- V případě externích subjektů realizujících preventivní programy ve školách a školských zařízeních preferovat programy, jejichž odborná způsobilost byla ověřena nebo certifikována a efektivita programů je vyhodnocována.
- V případech, které stanoví zákon, plnit ohlašovací povinnost směrem k orgánům činným v trestním řízení, orgánům sociálně-právní ochrany obce s rozšířenou působností a zákonným zástupcům nezletilého žáka.

Tabákové výrobky

- Ve vnitřních i vnějších prostorách všech typů škol a školských zařízení je zakázáno kouřit. Kouřit zde nesmějí žádné osoby.
- Vnitřním řádem zařízení je nutné kouření v prostorách školy zakázáno a je stanoveno opatření za porušování tohoto zákazu.
- V případě, kdy je žák přistižen při konzumaci tabákových výrobků v prostorách zařízení je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit.
- Tabákový výrobek je třeba žákovi odebrat a zajistit, aby nemohl v konzumaci

pokračovat.

- Pedagogický pracovník dále postupuje podle vnitřního řádu zařízení: o události sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka, (zejména odkud, od koho má tabákový výrobek).
- Z konzumace tabákových výrobků ve škole je třeba vyvodit opatření stanovené vnitřním řádem.

Alkohol

- Prodej nebo podávání alkoholických nápojů osobám mladším 18 let je ČR zakázáno.
- Zakázáno je rovněž osobám mladším 18 let alkohol nabízet, nebo je v konzumaci alkoholu podporovat.
- Vnitřním řádem zařízení je zakázáno užívání alkoholu.
- Podávání alkoholických nápojů osobám mladším 18 let může být trestným činem nebo přestupkem.
- V případě, kdy je žák přistižen při konzumaci alkoholu v prostorách zařízení či v rámci pořádaných akcí, je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit.
- Alkohol je třeba žákovi odebrat a zajistit, aby nemohl v konzumaci pokračovat.
- Podle závažnosti momentálního stavu žáka, případně dalších okolností pedagogický pracovník posoudí, jestli mu nehrozí nějaké nebezpečí.
- V případě, kdy je žák pod vlivem alkoholu do té míry, že je ohrožen na zdraví a životě, zajistí škola nezbytnou pomoc a péči a volá lékařskou službu první pomoci. Jestliže akutní nebezpečí nehrozí, postupuje pedagogický pracovník podle vnitřního řádu zařízení: O události sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka (např. okolnosti konzumace alkoholu, zda byly realizovány orientační testy na alkohol a s jakým výsledkem, viz níže bod 12), který je založen a je vyrozuměno vedení školy.
- Jestliže se situace opakuje, splní škola oznamovací povinnost k orgánu sociálně-právní ochrany dítěte.
- V případě žákova zájmu nebo zájmu jeho zákonných zástupců, poskytne škola potřebné informace o možnostech odborné pomoci při řešení takové situace. Z konzumace alkoholu ve škole je třeba vyvodit opatření stanovené školním řádem. Za rizikové a protiprávní jednání je rovněž považováno navádění jiných žáků k užívání alkoholických nápojů.
- V případě důvodného podezření na intoxikaci žáka provede pedagogický pracovník orientační test na přítomnost alkoholu (dechová zkouška). Pokud je výsledek testu pozitivní, postupuje pedagogický pracovník obdobným postupem, jako je uvedeno od bodu 3. O události sepíše pedagogický pracovník stručný záznam s vyjádřením žáka.

V případě, kdy pracovníci školy naleznou v prostorách školy alkohol, postupují takto:

- Tekutinu nepodrobují žádnému testu ke zjištění jeho chemické struktury.
- O nález ihned uvědomí vedení zařízení.
- Nalezenou tekutinu uloží u vedení školy pro případ usvědčujícího důkazu.
- Zpracují stručný záznam o události.

V případě, kdy pracovníci školy zadrží u některého žáka alkohol, postupují takto:

- Zabavenou tekutinu nepodrobují žádnému testu ke zjištění její chemické struktury.
- O nález ihned uvědomí vedení školy.
- O nález sepiší stručný záznam, s vyjádřením žáka, u kterého byl alkohol nalezen, datum, místo a čas nálezů a jméno žáka. Zápis podepíše i žák, u kterého byl alkohol nalezen (nebo který jej odevzdal). V případě, že podepsat odmítá, uvede pracovník tuto skutečnost do zápisu. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen vedoucí pracovník, psycholog či speciální pedagog.
- Zápis záznamu se založí do složky klienta.
- O nález vyrozumí zákonného zástupce nezletilého žáka, a v případě, že se jedná o opakovaný nález u téhož nezletilého žáka, i orgán sociálně-právní ochrany dítěte, kterým je obecní úřad obce s rozšířenou působností.
- V případě podezření, že alkohol obsahuje i jiné příměsi a byl nalezen u žáka, který se jím intoxikoval, předají zajištěnou tekutinu přivolanému lékaři.

Návykové látky

Zakázána je výroba, distribuce, přechovávání, šíření i propagace omamných a psychotropních látek, a to bez ohledu na věk žáka a prostředí, ve kterém by k tomu docházelo.

Zakázáno je rovněž navádění k užívání těchto látek.

Vnitřním řádem zařízení je stanoven zákaz užívání návykových látek (dále jen NL) a jejich distribuci a přechovávání. Současně je stanoven zákaz vstupu do zařízení pod jejich vlivem. Vnitřním řádem jsou rovněž stanoveny sankce za porušení zákazu.

Ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin nedovolené výroby a držení NL a jedů podle § 187 a § 188 trestního zákona a spáchání nebo dokončení takového trestného činu nepřekazí, se sám vystavuje trestnímu stíhání. Překazít takový čin lze tím, že ho včas oznámí orgánům Policie ČR nebo státnímu zástupci.

Konzumace NL ve školském zařízení

V případě, kdy je žák přistižen při konzumaci NL v prostorách školského zařízení nebo v době vyučování, či v rámci pořádaných akcí, je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit.

- Návykovou látku je třeba žákovi odebrat a zajistit ji, aby nemohl v konzumaci pokračovat. O události se sepiše stručný záznam s vyjádřením žáka, včetně toho, zda byly provedeny orientační testy na NL, případně další vyšetření, a s jakým výsledkem, viz níže bod 14). Tento záznam založí školní metodik prevence do své agendy a vyrozumí vedení školy.
- Podle závažnosti momentálního stavu žáka, případně dalších okolností, pedagogický pracovník posoudí, jestli mu nehrozí nějaké nebezpečí.
- V případě, kdy je žák pod vlivem NL do té míry, že je ohrožen na zdraví a životě, zajistí škola nezbytnou pomoc a péči a volá lékařskou službu první pomoci.
- Jestliže akutní nebezpečí nehrozí, postupuje pedagogický pracovník podle školního řádu školy. Především ihned zajistí vyjádření žáka a vyrozumí vedení školy.
- Prokázané navádění jiných žáků k užívání návykových látek je považováno rovněž za rizikové a protiprávní jednání.
- V případě podezření na intoxikaci žáka provede pedagogický pracovník orientační test

na přítomnost NL.

- O události sepíše pedagogický pracovník stručný záznam s vyjádřením žáka . Test plně hradí rodič nebo zákonný zástupce.
- Obdobný postup zvolí pedagogický pracovník i v případě příchodu žáka do zařízení pod vlivem NL, resp. kdy nelze prokázat, že se žák intoxikoval ve školském zařízení.

Distribuce NL ve školském zařízení

Distribuce NL je v České republice považována za protiprávní jednání. Je proto zakázána a může být kvalifikována jako trestný čin. Množství, které žák distribuuje, není nijak rozhodující.

Přechovávání NL je také vždy protiprávním jednáním. Množství, které u sebe klient v danou chvíli má, je rozhodující pro to, aby toto protiprávní jednání bylo blíže specifikováno buď jako přestupek nebo v případě množství většího než malého jako trestný čin (provinění v případě nezletilého klienta) - ale toto množství nemusí mít žádný vliv na kázeňský postih, který je stanovený školním řádem.

- Jestliže má pracovník školy důvodné podezření, že ve škole došlo k distribuci NL, musí o této skutečnosti škola vždy vyrozumět místně příslušné oddělení Policie ČR, protože se jedná o podezření ze spáchání trestného činu.
- Jestliže se tohoto jednání dopustila osoba mladší 18 let nebo bylo namířeno proti osobě mladší 18 let, vyrozumí škola také zákonného zástupce a orgán sociálně-právní ochrany obce s rozšířenou působností.
- Pokud v rámci tohoto podezření zajistí pracovníci školy nějakou látku, postupují způsobem popsaným níže.

Nález NL ve školském zařízení

V případě, kdy pracovníci školy naleznou v prostorách školy látku, kterou považují za omamnou nebo psychotropní, postupují takto:

- Látku nepodrobují žádnému testu ke zjištění její chemické struktury.
- nálezu ihned uvědomí vedení školy spolu s písemným záznamem
- nálezu vyrozumí Policii ČR, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky.
- V případě časové překážky na straně Policie se z praktických důvodů doporučuje za přítomnosti dalšího pracovníka školy s použitím gumových/latexových rukavic vložit látku do obálky, napsat datum, čas a místo nálezu. Obálku přelepit, přelep opatřit razítkem školy a svým podpisem a uschovat do školního trezoru. Zajištěnou látku následně předat Policii ČR.

V případě, kdy pracovníci školy zadrží u některého žáka látku, kterou považují za omamnou nebo psychotropní, postupují takto:

- Zabavenou látku nepodrobují žádnému testu ke zjištění její chemické struktury.
- nálezu ihned uvědomí vedení školy.
- O nálezu sepíše stručný záznam s vyjádřením klienta, u kterého byla látka nalezena, datum, místo a čas nálezu a jméno žáka. Zápis podepíše i klient, u kterého byla látka nalezena (nebo který látku odevzdal). V případě, že podepsat odmítá, uvede pracovník tuto skutečnost do zápisu. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen/na ředitel/ka školy nebo její/jeho zástupce.
- O nálezu vyrozumí Policii ČR, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky a informuje žáka, popř. rodiče nebo jinou blízkou osobu zletilého studenta, a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl, protože není zdravotně způsobilý k pobytu v zařízení.

- Zákonnému zástupci ohlásí škola skutečnost, že nezletilý žák konzumoval NL ve škole i v případě, kdy je žák schopen výuky (dbát pokynů pracovníků školy).
- Zákonný zástupce má právo se písemně vyjádřit k této skutečnosti a postupu školy.
- Současně splní oznamovací povinnost k orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Oznamovacím místem je příslušný odbor obce s rozšířenou působností podle místa bydliště dítěte.
- V případě uživatelova zájmu nebo zájmu jeho zákonných zástupců, poskytne škola informace o možnostech odborné pomoci při řešení takové situace.
- Z konzumace NL v zařízení je třeba vyvodit opatření stanovené Vnitřním řádem. Nicméně je nutné rozlišovat distributora od uživatele. Uživatel je rizikový pouze sobě, distributor může ohrozit okolí.
- V případě, že je látka nalezena u klienta, který se jí intoxikoval, předají látku zajištěnou výše uvedeným postupem, přivolanému lékaři, který se dostaví v případě, že to vyžaduje zdravotní stav žáka. Může to usnadnit léčbu, neboť u řady NL jsou známy protilátky, které odstraní nebo zmírní akutní účinek NL. Další postup nutný k identifikaci látky pak zajistí Policie ČR.

V případě, kdy pracovníci školy mají důvodné podezření, že některý žáků má NL u sebe, postupují takto:

- Jedná se o důvodné podezření ze spáchání trestného činu, resp. provinění v případě nezletilých osob, nebo přestupku, a proto řešení této situace spadá do kompetence Policie ČR.
- Bezodkladně vyrozumí Policii ČR, zkonzultují s ní další postup a informují zákonného zástupce nezletilého klienta.
- Klienta je nutné mít do příjezdu Policie ČR izolovaného od ostatních žáků, ale zásadně pod dohledem.

Možnosti a limity pedagogického pracovníka a školského zařízení

Rizika a limity prevence:

Jednoznačně vytvořené programy vzdělávání (kuchařky) jsou často žádány, ale sebelepší manuál není schopen postihnout chování dětí a mládeže ve všech vývojových a osobnostních specifikách s ohledem na jejich individuální potřeby a sociální kontext. Limitem realizace efektivní prevence bývá, pokud do programů prevence není zapojené celé zařízení. Nedostatek nebo ztráta zájmu pedagogů a odborníků provází často nedostatek finančních prostředků poskytovaných na prevenci. Dalším problémem je, že výsledky nelze měřit po krátké době, ale vyžadují dlouhodobé sledování a vyhodnocení. Z tohoto důvodu je efektivita primární v krátkodobém horizontu obtížně prokazatelná. Při vysokých požadavcích na kvalitu programů, vzdělání pedagogických pracovníků, se po určité době ztrácí motivace.

Značným rizikem u pedagogů bývá, že mají vysoká očekávání, doufají, že se v hodinách preventivního programu vyřeší všechny lidské problémy nebo také nepovažují zlepšení sociálních dovedností žáků a interaktivní programy v malých skupinách, které využívají velké spektrum pedagogických a psychosociálních metod, za tak důležité, jako např. Formální znalosti. Vlastní podpora pedagoga spočívá v umožnění absolvovat seberozvojové programy zaměřené na osobnost, programy prevence vyhoření a poskytovat prostor pro další celoživotní vzdělávání. Pedagog, zejména školní metodik či speciální pedagog, by měl získávat objektivní aktualizované informace z oblasti adiktologie, měl by pochopit myšlení a chování dětí a adolescentů a měl by znát mýty a klišé o drogách a jejich uživatelích. Měl by být schopen senzitivně vnímat kulturní a sociální odlišnosti a měl by umět motivovat rodinu i obec ke spolupráci se zařízením.

V rámci koncepce preventivního programu, s návazností na školní vzdělávací program by měla škola využít i průřezových témat. Pokud škola využije možnosti externích organizací, nabízejících ucelené preventivní programy, i tam by měly programy externí organizace navazovat na současná témata ve školním vzdělávacím programu.

Základní literatura:

Hajný, M.: O rodičích, dětech a drogách. Praha, Grada 2001.

Jessor, R., Jessor, S.L. (1977): Problem Behavior and Psychosocial Development. New York: Academic Press.

Kalina, K.: Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí. Praha, Filia Nova, 2001.

Kalina, K. a kol.: Drogy a drogové závislosti. Mezioborový přístup. (kapitola Primární prevence). Praha, Rada vlády pro protidrogovou politiku, 2003.

MacBeath, J. and Mortimore, P. Improving School Effectiveness, Buckingham, Open University Press, 2001

Nešpor K.: Vaše děti a návykové látky. Praha, Portál 2001

Nešpor, K., Csémy, L.: Alkohol, drogy a vaše děti. Praha, Sportpropag (Fit in), 1995.

Internetové odkazy:

<http://www.prevence-info.cz>

<http://www.drogy-info.cz/>

<http://www.odrogach.cz/>

<http://www.adiktologie.cz/search.php?searchstring=prim%C3%A1rn%C3%AD+prevence&cz>

<http://iporadna.cz/drogy/index.php>

<http://www.drogy.net/>

<http://www.promilesms.cz/>

<http://www.alkoholmetr.cz/>

<http://www.alkoholik.cz/>

<http://www.drogy.net/portal/alkohol/>

<http://www.plbohnice.cz/nespor/addictcz.html>

<http://www.niquitin.cz/jak-prestat-kourit> <http://www.clzt.cz/>

<http://www.modernijenekourit.cz/index.php?cat=16>

http://ec.europa.eu/health-eu/doc/alcoholineu_sum_cz_en.pdf <http://www.dokurte.cz/>

<http://www.msmt.cz/socialni-programy/prevence-uzivani-tabaku-alkoholu-a-jinych-drog-u>

http://www.drogyinfo.cz/index.php/publikace/vyzkumne_zpravy/evropska_skolni_studie_o_alkoholu_a_jinych_drogach_espad_2007

http://www.drogyinfo.cz/index.php/publikace/metodika/jak_ve_skole_vytvorit_zdravejsi_prostredi

http://www.drogyinfo.cz/index.php/publikace/e_publikace/bezpecnost_predevsim_realisticky_pris_tup_k_mladezi_a_drogam

Převzato z http://msmt.cz/uploads/Priloha_1_Navykove_latky.rtf

Upraveno pro potřeby školského zařízení VÚ, SVP a SŠ Buškovice.

Upravila Mgr. et Mgr. Stanislava Šebek